

Жуманиёс ЖАББОРОВ,
Ўзбекистон ҳалқ шоири

САЙР КИЛДИМ МИНЯ ЗУХАЛ ДУНЁСИДА

НАВОЙИ ДУНЁСИ

Бул кечака кездим газал дунёсида,
Ҳазратим шеърин гузал дунёсида.

Сарв қадларни томоша айладим,
“Чор девон” мулкин асал дунёсида.

Ёр жамоли томчиди офтоб эди,
Сайр қилдим миня Зухал дунёсида.

Чехралар гул-гул ёнур, қўзлар хумор,
Йайдим Ишку амал дунёсида.

Калбин очди менга Лайло Ширин,
Шўх наво, шеъру масал дунёсида.

Бунча санъат, бунча ҳайрат, бунча завъ,
Жам Навоининг машҳар дунёсида.

То жаҳон борки, Навоий барҳаёт,
Бул абад бирла азал дунёсида.

ЧИРОЙЛИК

(Хонандо қизларинизе)

Таманонигиз диллар, шўх нозинги чиройлик,
Нигоҳнинг жонбахши овозинигиз чиройлик.

Зарҳаланинг чиксангиз саҳнайи санъат узра,
Табассуминтиз асал, пардоzinигиз чиройлик.

Чехранинг замони Чиниз Ахмар даҳоси,
Бехзод тасаввур этган тавозенитиз чиройлик.

«Эй-!..» деди-да, кичкина хи-

той телевизорнинг синимили элек-
тран узиб, беозор зарда билан
эшик томон юрди, «Ватанди куни
сенларга комай ўлсин, дардинга
урайлар!..». Остона хатлаб чиқар-
кан, ям-яшил ховлисига тикилған-
ча туриб қолди. Серберг дарахт-
лар жимларлаб-ялтираиди — оғ-
тобини тафти баланд. Сояд тур-
ганига қарамай, гўй қимдир юзи-
га кайнок, сув сочиб юборгандек
энтилди.

Хотинининг овкат қиласман, де-
ганига ҳам қарамай, ҳали тушилди-
ба бир коса шакароби нон билан
пакъос тушириб, устидан терлаб-
терлаб қайнон чой иди. Сўнг, одат-
дагидек, уйга кириб, телевизорни
қўйди-да, тўшакка ёнбошлади.
Шундай иссиқида эси бор-одам кун-
диз бир мизиги олади-да. Асли-
да-ку, жазирманинг дастидан эси
кирган оадмининг ўзи қолмаганди.
Хуллас, телевизор нималариди-
“сафрайверди”, уса пинака
кетиб, охри тирар котди. Чамаси,
икки соатларни ухлади, яна ўша
телефизор овоздан ўйғонинг кетди.
Ўйғонди-ю, мижхаларига ёлшилган
хўшларни айланади, кечакида

жиним кўзиди.

— Унақ буса, кўрмай кўёвринг.
— Башка қўрадиган нарса бума-
гандан кейин кўрасан-да. Ҳозир
хам бир кис Ватан хакида ашула
айтилти-ю, ахволини кўрсанг,
ярим-ялангоч. Орқасини тўлдириб
худоқ килилар турди, дегин.
Худи аши ўзи кўйлабтган Ватан
уялганидан байроқинан юз-кўзи-
ни тўсиг, «қийимингни тузат,
қизим», дейтандай. — Ёшлигига
кўп китоб ўйиган-да образли
гапларни айтмоқни тузади.
— Яхшиям телевизоримиз оқ-кора,
рангли бўса, унақ ашулачиларди.
Хозирги яшлар ашилардан ўнрак
оладими? «Сен учун жониним бе-
рай»миш. Сен жонинимас... ҳе,
дардинга урай!

— Оббо-о!.. — хотини ўрни-
дан туриб ўтиаркан, елкасига
тушган рўмолини бошига иди.
Шопур оадмага ким қўйибдикин-
а, бунака гапларди, тавба. Нима
бало, бугун сиёсатдан обқол-
дийд?..

Хотинининг ҳазил арапали ке-
сатиги унинг «илхомни» баттар
қўзғаб юборди.

— Ҳа, энди сиз културний
одамсиз-да, боллар боғчасини
ошпази бўсайиз, — деди. Кейин
зўмра-зўраки кўп силтади: — Эй-
и, сен корин бандаси Ватанди би-
ларидинг, дардинга урай!

— Шунаким?.. Мана, мени
Ватаним, билдишм!.. — хотини
куличини кенг ёзиб, аввал ўйга,
сўнгро ховлига ишора қўлди, кейин
эрни кўрсатиб: — Мана, мени
Ватаним!, кенг (келинг), кўйинг, чой-
пой дамлаб берайми? — деди.

Бу гап эрига ёди.

— Баридир ўзинг зўрсан-да,
хотин. Пакат шу хозирги яшларга
иним аниганидан... Ҳалиги, ошнам
Марип бору... Биласан, тарихни
яхи билади. Аши тарихда канча
каҳрамонларимиз бор, дерди.
Ашиларди кино-пино қилиш ке-
рак... Ашулачиларимизни ахоли
халиги бўлса. Бунақда... — бир
нуктага тикилди қолди, ҳаёл уни
аллакаёвларга олиб кетди.

— Чой ичасизим-йўғум? — деди
хотини яна милини жилмайди.

— Ичимйан. Чекка (янги бе-
рилган томорка) ўтиб келаман, —
деди у ўрнидан туаркан.

— Шу иссиқида, дадаси?

— Зерикитм, бир алланид ке-
лай. Сен бугун ош қиласарсан?

— Уй ичдида қолган бөлбогини
олиб, елкасига ташлади-да, кўча-
га олди.

Уларнинг кўясасида дарахт-
мўл, бунинг устига ёнгинисидан
анхор оқиб ўтгани учун хийла сал-
кин. Бироқ саротон қазирамиз бу
ерда ҳам ҳуммани ўтказмоқда. Че-
кинчана анча юриш керак, тезда тер-
га ботмайин дейн кадамини охиста-
ди. Кета туриб хотинини гапни
ни эслади, ростданнан ўзбек учун
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
шоҳада ўртилди. Нима ўзбекни
шўшар, ёши, чамаси, олтмиш бил-
дайни холга тушиб ўтириди, ё
халиги ярим-ялангоч ашулачинин
турки-таровати тасир килиб кет-
димикин?..

Бундан учтўрт йил мукаддам
қишлоқда бир одам дарахт-
бola-chaқиси ўй-жойи Ватан-да.
Хотин бало... Аммо кенгрок му-
ш

Чўлпон шеъриятига қизиқиши бирдан кучайган
90-йилларда олимлар тадқикотчилаш ённасига шоир
адабий меросини халққа етказни ишида жуда фаол
бўйдилар. Шу фаолият самараси уларок, гарчанд
айрим матний хатоликлардан холи бўймаса-да,
унинг танлаган асарлари уч жилдларининг иккни жилди
нашр килинди. "Адабиёт нафид" номли маҳмусаси чон
эттиди. Кейинчалик "Истиқлоқ қаҳрамонлари" руқнида
"Гузал Туркистон" шеърлар тўплами босилиб чиқди..

АБАДИЙ ТИРИК ОВОЗ

Чўлпоншунослик, шоир ижодини ўрганиши, унинг номаълини
асарларини якни ўтмиш матбуоти саҳифаларидан излаб то-
лиши – давом эттаётган жараён-
дир. Чунки Чўлпоннинг хозир-
га кадар шеърсевор одамлар
кувваюзлиси бис – оғизи
равишда близига этиб кел-
ган, бирор расмий нашрларда
эълон этилмаган, балки ўз вак-
тида оммавийлаштириш тахли-
кали булган шеърлари хам бор
екан. Зотан, хамма бараварига
"чўлпонизм оғуси" билан кува-
шашётган, миллатларвэр эйли-
ларга, чўлпонлар авладига
ўзим тиланабдан бир мухитда
ўзилган, факат хос давраларда-
гина, яширичка кўчирилиб
кўлма-кўл ёнгилан бу тоифа
шеърларни эълон килишининг
асло имкони ўй эди. Дарвое,
Чўлпон шеърлари орасида

дўстларини олишишаб ёзган
шеърлар хам бор. Қалби изти-
робларга тўлган шоир вакти ке-
либ ўзига ўтим липлаб юрган
душманларига карата:

Мани ўлсин деган ўлсин,
Балога мубтало бўйсин,
Кўлига косасин олиб,
Кўчаларда гадо бўйсин –
тарзидағи қарғин мазмунли
шеърлар ўзиди.

Сўрма ўртоқ кўзларимдан
Ути ўш кайнашганин.
Сўрма бу мажнун хаёллар
Кай очунда юрганин.

Бу сўроқларга жавоб,
Кўнгил сирин очмоқ демак.

тўйгулари бирлаштириб туриди:

Отамнинг отаси, эй буюк тупрок,
Онамнинг онаси, эй буюк тупрок...

1959 йилда битилган бу сатрлар зу-
ко ўкувчилар хўмига хавола этди. Шоир
бу жилда илгари нашр этилган "Олам
кирар юрагимга" (1968), "Чўхклиярда
ёғиди ёѓди" (1971), "Тош түғён" (1973),
"Кўёб чашмаси" (1975), "Тафак-
кур" (1979), "Кадаҳ" (1980) ва "Сувайдо"
(1983) каби тўлламларига кирилти-
ган, шунингдек, кейинги юлларда ёзи-
либ, бирор махмуддан жой олма-
ган сара шеърлари, саккизликлари,
ғазаллари ва достонларини сайлаб ки-
ритган. Бунда у ўз ижоди намуналарига
талаబнан билан ёндашган. Буни ил-
гари "Олам киран юрагимга" тўлламида
босилиган "Себистон" шеъри таҳрири ми-
солида кузатиш мумкин. Шеърнинг ил-
гарири нусхасида тубандаги мисралар
мавжуд эди:

Шоир катор шеърларидан Ватан туп-
роги мукаддаслигини, халқимиз илди-

Чўлпон тавалдучининг 110 ўшилиги олашади

Кўнгил сирин очмоқ демак,
Борликни йўқ кўлимоқ демак.

"Ўтни ўш", "Мажнун хаёллар",
"Кўнгил сирин" айнан Чўлпон ус-
лубига хос ифодаларидир. Фик-
римизча, бу шеър тилик эмас.
Номи хам номаъли. Иккни банд

орасида саволларга тўла мис-
ралар бўлиши керак. Мен бу
шеърларни олтиш ёшлардан
ошиб қолган олий тоифали
жарроҳ Миржамол ака
Жамилов – тилидан
ёзб – олим. Миржамол ака
эса ўз вактида отаси – Мирбино-
вал Жамиловдан (1911–
1983) ёзитиб, ёд олади. Маз-
кур адабий ман-
банинг ишонч-
лилик дарахаси

кандай? Мирбилоқ ака Чўлпон-
ни кеарадан танинган? Қачон
кўрган? Бу одамнинг адабиётта
надард алоқаси бор? Шундай
бир дунё саволлар тулиши та-
бии. Шу боис, Мирбилоқ ака
кимлиги хусусидан иккни
оғиз сўз айтамиз. Мирбилоқ ака
ўз вактида хозирги Низомий ном-
идаги педагогика Университетда
Шуҳрат, Задар Диёларлар билан
бигра ўйған. Уйқини би-
тиргач, иккичи жаҳон уруши

билан шеърлар хам машқи ки-
лали. Шеърлари матбуотда босил-
ган босилмагани маълум эмас...

Узун сўннинг кискаси шуки,
Миржамол ака отаси тилидан ёд
олган шеърлар айнан Чўлпонга
тегишига эканга шубҳа ўйк.

Мана ўша шеърлардан янга бири:

Мен бугун кўксимдаги
Дардим бәён этсаммикан?
Дардат армон билан
Ё бош олиб кетсаммикан?

Кўй мани ўз ҳолима
Тинчрок юрай, ўртоказим,
Ташналик-ла мен маърифат
Дарёсига чўксаммикан?

Кип-қизил лола янглис
Конга бўялимицир таним.
Тогу саҳорларга бориб,
Анда макон тутсаммикан?

Бу мисраларда тўқислик, тугал-
лик сезилиб туриди. Тусун кай-
фиғи бора Колаверса, тумат ба-
сисига ураган, муктадан безган,
мухит эркада бир сомон парчадек
оқили юрган шоир кўксидаги дард,
харсату армон бўлади. Унинг жи-
мили тилка-пора, руҳиги тушиш.
Бутун орзулари сароб бўлган
шоир тоғ-ташларин макон тутиши-
ни кўмайди. Шоирнинг лирик
қаҳрамони тушиш ўша бадбўй
мухитнинг об-хавосидан ақалли
бир муддат нафас олиб кўрган-
киши бу хиссиятлар мөхитини
англамаслиги мумкин. Мухими,
шеърда Чўлпоннинг лирик овози
харажонларига ўтилган шоир

харсанглаб туриди. Сўлари хам,
коғиси, ритми ҳам чўплонона-
дир. Бу шеърларни Чўлпон

камоқда пайти ёзиб, бир йўлини
килиб ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

Чўлпон отлигига бу йил ет-
миш йил тўйди. Шоир жисман

етмиш йил мукаддам йўкотиди,

отиди. У мустабид тузум курбо-
ни будди. Аммо кўриб турганин-
гиздик, унинг шеърлари хатто
озгаришига ўтилган шоир

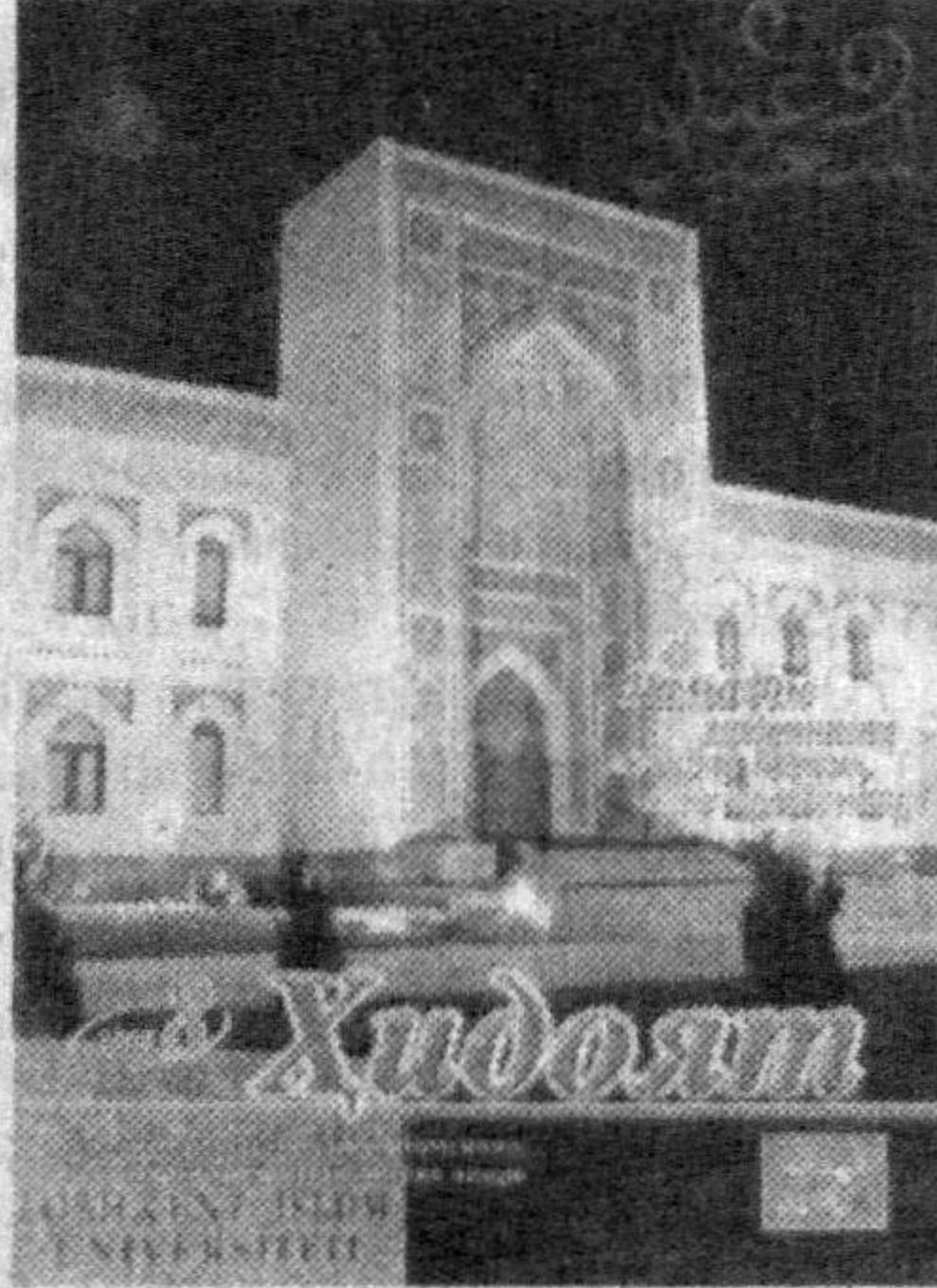
қадар ташкирига чикдаган бўли-
ши ҳам эҳтимоддан холи эмас.

<p

Йирик давлат арбоби, аллома ва толмас тадқиқотчи сайдж Султон Муҳаммад Ҳофиз Тошкандий хижрий саккис юз түксон олтинчи (милодий 1490) йил Паркентда мавлоно Мирзо Камолиддин иби Алоуддин Али Кушти оиласида дунёга келди. Яъни машхур олим Али Кушчининг неварасидир.

Султон Муҳаммад жуда эрта савод чиқарди. Етти ёшида Куръонин мумкаммал ёй билган, нутки ҳам равон бўлган. Она тили туркйидан бошча араб, форс

рида Ҳофиз Кўйкий ҳакида: «Фирдавсмонанд Тошкандий дивридаги Ҳофиз Кўйкий маҳалласидан мавлоно Ҳўжаки ақлий ва нақлий (даний ва дунёвий имлар демакдир. — X.3.) имларидаги бағоят зўр олим бўлган. Ҳуссан, Жомий Хиротийнинг (Абдураҳмон Жомий) назардада тутилади. — X.3.) араб тилида ёзилган сарф-нахва оид: «Шархи муло» номи билан шуҳрат топган «Фаҳоиди зиёя» асарига шарх ёзиб, баҳс ва жадал илми коидаларини аъло даражага етди.

Султон Муҳаммад Ҳофиз Тошкандий ўн беч ёшлида Исафоҳон, кейин Балх ҳамда Ҳирот шаҳарларига келди. Бу ўлкада ёш Ҳофиз улуг мутафаккир Алишер Навоий, Абдураҳмон Жомий ва бошча улуз запарнинг қабарлари зиёрат эттач, ота юрти Тошкентга кайти. Айтишларича, у Ҳиротдалигига Ҳусайн Бойкаро ҳама ҳаёт бўлган. Ниҳоят ватана гайтанин Султон Муҳаммад Ҳофиз Тошкандий иммий фаолияти каттик, берилади ва тезда «тошкандлик Ҳофиз Кўйкий» номи или шуҳрат қозонади.

Ҳофиз Тошкандий ёшлигидаги иккى йирик забардад олимидан таҳсил олган. Булардан бирни — Қозиҳон нисбали Қози Низом (Низомиддин) Бадаҳий, бошқаси esa мавлони Асомиддин Ибраҳим Исфароийидир. Иккичин олим ҳакида «Мунтажабут таворих» китобида: «...Мавлоно Асомиддин Ибраҳим Исфароийидаги олим, ҳуқуқишиз, тархимон, илим нуҳум (фалакиёт), жуғорғи, этнография, ҳандаса, риёзёт, фалсафа, сарфнахъ соҳаларининг улкан билимидони бўлган, улардан иммий-ижодий ишларидан унумли фойдаланган алломадир. «Тарихи жадиди Тошканд» асари музалифи Муҳаммад Солих Қорахўжа ўғли ҳам аса-

казган. Ҳофиз Кўйкий Тошкандий аҳли ва бошча жуда кўп ўлка имларининг ин-

тихори бўлиб, бутун Даشت Кипчок, Фарғона, Мовароонхар, Бухоро, Эрон ҳамда Шарқий Ҳурсондан ҳам кечисиз курмат-этиборга эга, кенг шуҳрат қозонган забардад олимидир², деб ифтихор билан ёзгани диккатни тортади.

Ҳофиз Тошкандий иккодан равнав топиб, камолот қўйисига чиқа бошлаган даври Убайдуллоҳон даврига тўғри гибадати. Убайдуллоҳон ҳуқиронлигининг дастлабки вактларида биг фурсат пойтахт Самарқандда вазiri азъамлик (бosh вазir) лавозимидан ҳам турди. Абдулаҳон II даварларига келиб эса, у им-ған оламида кўзига кўргангандай ийрик сиймойлардан бирни сифатида «Алломон замон», «Мавлоно им ва ҳикмат» («Ийрик ва ҳикмат кони») бўлиб таниди.

Олим турли масалаларига доир ўндан ўзид нодир иммий асарлар ёзиб колдириди. Унинг «Тарихи Тошкандий», «Мензунада» (Билим ва одоб мезони), «Рисолаи фанният тафсир» ва усул ва фурун ва мантиқ валом» ("Тафсир, фикр, асослари ва унинг тармоқлаш, мантиқ ва калом илми ҳакида рисола") каби асарлари биззага етиб келган. Кейинги асари юша замонлардада шуҳрат топган. Бу юшда Ҳоҳа Халифа тўрт жилдде «Сижил Усмоний» китобидаги ҳадида шархининг хозирги Собир Рахимов тумани Чигатоя дарвозасидаги Ҳофиз номли маҳалла қадимдан шу улуг зотноми билан аталиб келган. Ҳофиз Тошкандий Паркентдан ушбу махалла га келиб тургунлашиб қолган этихонидан йирок эмас. «Кўйкий» таҳаллуси esa Кўхак қишлоғининг бузилган шакли бўлиши мумкин. («кўй» — «тог» мазносини билдиради).

Тошкент шархининг хозирги Собир Рахимов тумани Чигатоя дарвозасидаги Ҳофиз номли маҳалла қадимдан шу улуг зотноми билан аталиб келган. Ҳофиз Тошкандий Паркентдан ушбу махалла га келиб тургунлашиб қолган этихонидан йирок эмас. «Кўйкий» таҳаллуси esa Кўхак қишлоғининг бузилган шакли бўлиши мумкин. («кўй» — «тог» мазносини билдиради).

Ҳофиз Кўйкий Тошкандий истевъодли тарихи олим, ҳуқуқишиз, тархимон, илим нуҳум (фалакиёт), жуғорғи, этнография, ҳандаса, риёзёт, фалсафа, сарфнахъ соҳаларининг улкан билимидони бўлган, улардан иммий-ижодий ишларидан унумли фойдаланган алломадир. «Тарихи жадиди Тошканд» асари музалифи

Муҳаммад Солих Қорахўжа ўғли ҳам аса-

боради. Биринчи марта Захирiddin Муҳаммад Бобурнинг 1528 йили Ҳиндистонни фатҳ этиб, бу оламшумул заларни тантанали нишонлаганида, ўз она юритидан, Ҳуртаси Ҳурсондан, Дашиб Кипчок ҳамда Ҳамидон Ҳуҷумоннинг хоне Ҳуҷумоннинг мөхонлар чорлатган эди. Шундай меҳмонлар катрида Самарқанддан ҳукмдор Убайдуллоҳоннинг мухтор ёзлиси сифатида Ҳофиз Тошкандий ҳамда Ҳиндистонга ташриф буюрган. Бобурнинг улкан тантанали қабул маросимида қатнашган. Кейинчалик поддоҳо саройдаги расм-русларни ҳамда Дехли, Ҳайдаробод, Пешовар, Жайпур, Агра, Банорас, Лоҳур, Калкутта, Бомбай, Кашимир ва бошча қатор жойларда кўрган-кениргиланлари, маҳобати қурилини иншоатлари у ерларнинг ажойиб-гаройбийларни ва иким шароитлари ҳакида марок билан хикоя килилар экан, унга Бобартон туманида кўрганларни, Лоҳурдаги машхур Ҳофиз Раҳо боғи айниқса ёки тушгага

ридан, шунингдек, яна бир забардаст олим ҳамда замонасининг табиби, давлат арбоби бўлган Фазуллоҳ Рашидуддиннинг (1247—1318 йиллар) «Хомеят-ат-тавориҳ» («Танланган тарих») ҳамда Ҳамидуллоҳ ибн Абу Бакр ибн Ахмад ибн Насир Мустоғий Қазвинийнинг (1305 йили вафот этган) «Нузҳатул кубуб» («Калблар безаги») асарларидан кенг фойдаланган.

Ҳофиз Кўйкий ўзи мутолаа этган, манзуда маҳабат мубориза бўлган табиобрарни ёзлиси саҳифаларига фикр-мулодзалирни ёзбид колдириган, айримларида шарҳ ҳам биттан. Улардан бирни тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад ибн Пирмуҳаммад Мирхусайнининг «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандий XIV — XV асрларда яшадиган иккича Ҳофиз Тошкандий ибн Абу Ҳамид Сайид ибн Нарид Ҳуржоний билан Саъидиддин Тафсозонига бағишлаб ҳам асар ёзган. Шунингдек, бу иккича забардаст олим ўтида Ҳофиз Тошкандийни ёзбид агадиб-шунунослик мунозараларининг моҳиатини биртиш максадида «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристонига бориб, улуг фалак-

шунозунада босбоси Мирзо Алоуддин Али Қуши қабрини ёзилеттаган. У салжуклар ҳукмдори Ҳофиз Тошкандийни «Муммю» асаридир. Ҳофиз Тошкандий бу асарнинг бош кисмидаги очик саҳифасига ўз кўли билан форс тилида ёзилган шунингдек, иккича Ҳофиз Тошкандий мавлоно Соний Ҳўрмуҳаммад Ҳофиз Тошкандийни «Историяи тасмил» номли китобига ҳам биттан.

Истамбулга борганида Абу Айуб Ансарий кабристониг